

Deze logotherapeutische opdracht – zin creëren en zin geven – van de manager kan men moeilijk aanleren in managementopleidingen. Een intense ervaring bij de scouts, in de sport of in vrijwilligerswerk is hiertoe wellicht veel beter. Want wat hij of zij nodig heeft is een zwaar pakket evenwichten: evenwicht tussen van de mensen houden en toch veel van hen kunnen eisen, evenwicht tussen hard en zacht, tussen de mannelijke en de vrouwelijke waarden, tussen Yang en Yin, tussen gezag en macht, tussen professionele inzet en andere levensdoeleinden, tussen zich belangrijk achten en zich niet als onmisbaar gedragen, tussen streven naar het beste en aanvaarden van de menselijke feilbaarheid, enz. Eigenlijk hebben we met veel woorden gezegd dat men maar kan slagen als manager als men slaagt als mens. Manager-woorden loopt parallel met mens-woorden.

Managementopleidingen – maar dat wist u al lang vóór dit referaat – mogen niet overvraagd worden. Zij kunnen nooit instaan voor het volle manager-woorden. Toch zijn ze als aanvullende component in dit groeiproces nuttig. Het managersleven is immers een strijd en, om met Goethe te eindigen: «Die grössten Vorteile im Leben überhaupt wie in der Gesellschaft hat ein gebildeter Soldat».

* Voor VKW Antwerpen en Mechelen.

(10) *Where the schools aren't doing their homework*, Business Week, November 28, 1988, blz. 84-89.

BOEKBESPREKINGEN

ALGEMENE ECONOMIE

John Kenneth GALBRAITH

Economics in Perspective. A Critical History

Boston, Houghton Mifflin Company, 1987, 324 blz. - Prijs: 19,95 \$

De stand van de economische wetenschap vandaag is grotendeels en onlosmakelijk de resultante van het verleden en dit verleden kan niet worden begrepen zonder de omstandigheden te onderzoeken die het economisch denken hebben beïnvloed. Deze beide krachtlijnen bepalen de structuur van Galbraith's recentste boek. De wisselwerking tussen economische feiten en economisch denken is het centrale thema, dat in een breed perspectief wordt uitgewerkt, gaande van de «Ancient Economy» tot de moderne «Welfare State», van de «household-economics» tot de «megamergers».

Galbraith gaat ervan uit dat economische denkbeelden steeds het produkt zijn van hun eigen tijdelijk en ruimtelijk kader en niet los kunnen worden gezien van de wereld die ze interpreteren. Economie is een reflectie op een wereld waarin zich specifieke economische ideeën hebben ontwikkeld. Waar economie bij betrokken is, wordt geschiedenis heel functioneel.

Boeiend zijn de perifere details in de ontwikkeling van het economisch denken, doch de aandacht gaat vooral uit naar en de klemtoon ligt in de eerste plaats op de hoofdzaken, het vernieuwende én het blijvende.

We hebben hier te maken met een primeur. Er bestaan uitstekende werken over de geschiedenis van het economisch denken, men kent indrukwekkende studies over de geschiedenis van de economische feiten. Hier gaat het om de geschiedenis van *dé* economie.

Galbraith heeft op een *eigen* en *zinnige* wijze een kritische historiek geschetst van de economische ideeën zoals ze in en uit de eigentijdse realiteit zijn ontstaan en gerijpt. Daarbij worden specifiek die ideeën in reliëf gebracht welke hun eigen historische context hebben overleefd en tot op vandaag ons denken en doen ingrijpend beïnvloeden.

Zoals de bijtitel luidt: «Economics in Perspective» is een reis door ruimte en tijd, waarbij de focus gericht is op het ontdekken van de binnenkant van de economische realiteit. De belichting is uiteraard zeer persoonlijk en onvermijdelijk selectief, te meer daar het – voor wat de voorbije halve eeuw betreft – veelal gaat over personen en gebeurtenissen die de auteur van dichtbij heeft gekend en beleefd.

Het is niettemin geen specialistisch werk. De toon is onderhoudend, vertellend. Galbraith getuigt van een sterke vaardigheid om het essentiële van de opvattingen en vooral de controversen te releveren op een wijze die uitnodigt, zelfs uitdaagt tot verder onderzoek. Voor de professionelen en voor de belangstellende leken is dit boek een leerrijk en uniek getuigenis van de kijk die een uitzonderlijk man als J.K. Galbraith geeft op de manier waarop het economisch probleem in de loop der tijden werd geanalyseerd en (al dan niet) opgelost.

Sterk aan te raden, zonder uitstel!

Jacques Meganck

Walter ENDERS & Harvey E. LAPAN

International Economics. Theory and Policy

Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1987, xii + 542 blz.

- Prijs: 57,50 \$

Voorliggend werk is één van de vele handboeken waartussen men heden ten dage de keuze heeft indien men inzicht wil krijgen in het brede terrein van de internationale economie en aanverwante economische politiek.

De indeling is ook in dit handboek klassiek gehouden. De theorieën over de internationale handel staan in het eerste deel, gevolgd door respectievelijk de analyse van de handelspolitiek, de betalingsbalans, en het macro-economisch beleid in een open economie.

Om didactische redenen beperken de auteurs zich bewust tot verbale en geometrische analysetechnieken, en tot eenvoudige algebraïsche calculus. Elk hoofdstuk wordt gevolgd door een samenvatting, en door een vragenreeks waarmee de geïnteresseerde lezer zichzelf kan testen. Het gebruik van diverse actuele voorbeelden uit het dagelijks leven maakt de lezing van het boek bijzonder aantrekkelijk. Toch gaan de auteurs bepaalde theoretische moeilijkheden niet uit de weg, zoals de inbouw van de monetaire component in het Ricardiaans comparatief kostenmodel, de behandeling van de rol van de niet perfecte mededinging, en van het *second best* principe. Ook hete hangijzers in de hedendaagse internationale economie komen aan bod, tot zelfs de wapenhandel toe.

Dit handboek, dat overigens ook voortreffelijk verzorgd is uitgegeven, is beslist een van de betere die momenteel op de markt aanwezig zijn.

Paul Roosens

James O'CONNOR

The Meaning of Crisis. A Theoretical Introduction

Oxford, Basil Blackwell, 1987, vi + 197 blz. - Prijs: 6,95 £

«Meaning of crisis» kan het best vertaald worden als de betekenis of de zin van crisis. De auteur gaat uit van de Griekse betekenis van het woord crisis als kentering of als een belangrijk keuzemoment. Hij probeert dat toe te passen op de verschillende domeinen van mens en samenleving. Het keerpunt in de moderne samenleving, waarvan hier in het boek sprake is, situeert hij vanaf de jaren zestig. Dit in tegenstelling tot velen die menen dat dit maar de verderzetting is van de crisissen die kenmerkend waren voor en inherent aan het kapitalisme van de 19de en 20ste eeuw. Deze opvatting ziet de eerste en tweede wereldoorlog als het resultaat van conflicten tussen naties die strijden om politieke invloed en grondstoffen-afzetmarkten; de politieke onafhankelijkheidsstrijd in de derde-wereldlanden is dan een soort reactie op die politiek-economische overheersing.

Economisten hebben met deze stelling van de auteur weinig moeilijkheden, aangezien het historisch perspectief niet geïntegreerd is in hun benaderingen. Deze crisis wordt dan ook afzonderlijk en als nieuw behandeld, met als belangrijke en samenhangende kenmerken: de oncontroleerbaarheid van de internationale betaalmiddelen, de binnenlandse inflatie, de internationalisatie van de produktie, en de toenemende of stagnerende werkloosheidscijfers. Omwille van de versnippering tussen de verschillende disciplines in de academische wereld slagen de economen er niet in een coherente verklaring van de oorzaken van de crisis te geven. De factoren die extern zijn aan de economische wetenschap, zoals de politisering van de economie met als gevolg dat de economische motieven en aansporingen niet meer functioneren, verklaren de crisis. De politicologen daarentegen wijten de politieke apathie aan de economische crisis. Volgens deze «burgerlijke» auteurs is de verklaring altijd uitwendig aan de desbetreffende discipline, maar wat bij de een een exogene variabele is, is bij de ander een endogene.

Ook het orthodoxe neo-marxisme vindt in de ogen van de auteur weinig genade. In feite is hun mechanisch denken over de economische crisis weinig verschillend van dat der «burgerlijke» economen. De theorie van de overproduktie van kapitaal en van de dalende winstvoet is slechts een variatie op hetzelfde soort niet-geïntegreerd, produktivistisch denken. Alleen is hun tijdshorizon langer, maar het blijft economistisch denken, terwijl de nieuwe crisis in onze samenleving veel dieper en omvattender is.

Waarin dan het omvattende van deze nieuwe crisis ligt, probeert de auteur in de laatste twee hoofdstukken te vatten. De moderne samenleving, gevangen in haar dwangmatige economische groei, waar iedereen vervreemdt van zijn produkt, zijn omgeving en de medemens, wordt contradictoïr gelegitimeerd door de overheersende opvattingen van het individualisme waarin iedereen zou verdienen volgens zijn intrinsieke waarde. Dit sluit mensen en groepen uit die het niet verdienen. Het niet aanvaarden van deze «hegemonische ideologie» is ook crisis. Deze zou zich vertonen in de vredesbewegingen, het anti-racisme, de ecologische beweging, het feminisme enz.

Nochtans, besluit de auteur in het laatste, misschien wel boeiendste hoofdstuk, houden al deze verklaringen geen rekening met de talrijke crisissen van de persoonlijkheid. Op het ogenblik dat de ideeën van de zelfrealisatie hoogtij vieren, is er een diepe identiteitscrisis op het niveau van de individuele persoonlijkheid die geen richting en zin kan geven aan die zo hoog geprezen zelfrealisatie. Of het nu om het toegenomen aantal scheidingen en bijgevolg over de crisis van het huwelijk gaat, of over het toenemend geweld op zichzelf en de anderen, geen enkele theorie probeert dit te verbinden met het groter geheel. Een theorie van de crisis, zo beweert de auteur, moet niet alleen met dit niveau van crisis rekening houden, maar ook met de band tussen deze identiteitscrisis en de omgeving. Door deze stelling verlaat de auteur in feite het materialistisch determinisme, waardoor de rol van de persoonlijkheid in de geschiedenis opnieuw haar plaats krijgt in het denken over crisis.

Dit boek is een merkwaardige doorbraak in het denken omtrent crisis, al is het slechts het begin van een noodzakelijke intuïtie.

Stefaan Marijsse

Peter L. BERGER

The Capitalist Revolution. Fifty Propositions About Prosperity, Equality, and Liberty

Aldershot, Wildwood House Limited, 1987, v + 262 blz. - Prijs: 9,95 \$ (paperback)

Vanaf zijn ontstaan had het kapitalisme (de economische organisatievorm gekenmerkt door «produktie voor een markt door ondernemende individuen of groepen met het doel winst te maken») een enorme impact op de samenlevingen waarmee het in contact kwam. Niet alleen op het materiële vlak, maar ook sociaal, politiek en cultureel bracht het radicale veranderingen teweeg. En dat doet het vandaag nog steeds. In «*The capitalist revolution*» onderzoekt de Amerikaanse socioloog P.L. Berger hoe dit kapitalisme als economisch systeem samenhangt met een bepaalde technologie, een bepaald stratificatiesysteem, een bepaald politiek systeem en een bepaalde cultuur. Berger geeft zijn *theorie van het kapitalisme* weer in 50 empirisch onderbouwde proposities, geformuleerd als falsifieerbare hypothesen. Opvallend in zijn betoog is niet alleen de helderheid, maar ook de voorzichtigheid waarmee hij zijn stellingen poneert. Met een greep uit deze stellingen pogen we hierna een idee te geven van de inhoud van het boek.

Berger stelt om te beginnen vast dat het kapitalisme als welvaartscheppende kracht zijn gelijke niet kent. Op het politieke vlak is het kapitalisme een noodzakelijke doch geen

voldoende voorwaarde voor democratie. Ook blijkt het kapitalisme goed samen te gaan met de ontplooiing van individuele vrijheden.

Het patroon van inkomensverdeling en de sociale mobiliteit moeten eerder aan het moderniseringsproces worden toegeschreven dan aan de concrete organisatievorm van de economie.

Globaal bekeken is het kapitalistisch systeem bevorderlijk voor de ontwikkeling van de derde wereld. De ervaringen in Oost-Azië dwingen echter tot herziening van alle kapitalistische theorieën die de laissez-faire-doctrine vooropstellen.

Ondanks de talrijke tekortkomingen van het reëel bestaande socialisme blijft de leer waarop dit steunt een grote aantrekkingskracht uitoefenen op veel intellectuelen in het Westen en de derde wereld. Het kapitalisme daarentegen mist de legitimerende kracht die de socialistische idealen wel bezitten, en kan in dit verband enkel steunen op zijn verwezenlijkingen.

Bergers theorie houdt *als theorie* geen keuze in voor of tegen het kapitalisme. Gecombineerd echter met de *waarden* die volgens Berger door een meerderheid van de mensen in de hedendaagse wereld worden aangehangen is een keuze voor het kapitalisme het meest aannemelijk, gegeven de beschikbare empirische evidentie. Het alternatief, m.n. het socialisme zoals dat in Oost-Europa bestaat, komt immers in veel mindere mate tegemoet aan deze waarden.

Duidelijk is dat in Bergers visie steeds moet gekozen worden tussen kapitalisme en socialisme: of de markt of de staat beslist in overwegende mate over economische processen. Veel ruimte voor andere institutionele opties lijkt er niet te zijn in een in hoge mate technologisch gedetermineerde wereld. En voor Berger is het de markt die daarin de beste waarborgen biedt.

Ongetwijfeld kan men bij deze analyse van het kapitalisme een aantal vragen stellen. Berger zelf nodigt trouwens uitdrukkelijk uit tot verder empirisch onderzoek en theoretische reflectie. Zijn theorie is immers voorlopig onaf – zoals ook de wereld is –, staat open voor kritiek en mogelijke weerlegging. «*The capitalist revolution*» kan tenslotte ook – hoewel het boek in de eerste plaats een theoretisch kader wil bieden – aanzetten tot nadenken over de in het kapitalistisch systeem vigerende waarden.

Aanbevolen aan voor- en tegenstanders.

Johan Pauwels

Peder J. PEDERSEN & Reinhard LUND, eds.

Unemployment. Theory, Policy and Structure. de Gruyter Studies in Organization, 10

Berlijn/New York, Walter de Gruyter, 1987, xx + 353 blz. - Prijs: 148 DM

Dit heterogeen verzamelwerk bevat 18 papers die werden voorgedragen op een conferentie in Denemarken in 1985. In een eerste deel ligt de klemtoon op een economische en (of) statistische benadering van het werkloosheidsprobleem, terwijl in het tweede deel politiek-sociologische, medische en psychologische aspecten aan bod komen.

Het eerste deel bevat twee interessante artikels die, elk vanuit een bepaalde invalshoek, een overzicht geven van een aantal recentere theorieën die het bestaan van onvrijwillige werkloosheid kunnen verzoenen met het rationeel gedrag van economische agenten. Pissarides bespreekt in dit verband het competitieve arbeidsmarktmodel, waar imperfecte informatie de werkloosheid kan verklaren, en de theorie die steunt op de aanwezigheid van allerlei nominale rigiditeiten. Hij verwerpt evenwel beide modellen omwille van resp. de weinig bevredigende empirische verklaringskracht en de zwakke theoretische onderbouw. De auteur pleit voor een onderhandelingsmodel dat expliciet rekening houdt met monopolistische elementen in de arbeidsmarkt. Jacobsen en Schultz benaderen het pro-

bleem vanuit een algemeen evenwichtskader, waarbij de auteurs een aantal alternatieven voor het Walrasiaans model kritisch analyseren.

De overige artikels zijn meer statistisch van aard en bespreken voor de Deense arbeidsmarkt o.a. de stromen in en uit de werkloosheid, de cyclische gevoeligheid van de jeugdwerkloosheid, de relatie tussen gemiddelde werkloosheidsduur en allerlei individuele karakteristieken.

Het tweede deel bevat vooral artikels die dieper ingaan op de individuele gevolgen van werkloosheid, gebaseerd op interviews met werklozen.

Gezien het heterogeen karakter van de papers, zowel wat de aangesneden onderwerpen als wat de kwaliteit betreft, zal dit boek vooral door bibliotheken worden gekocht. Afgaande op de prijs heeft de uitgever waarschijnlijk hetzelfde gedacht.

G. De Bruyne

Chris DE NEUBOURG

Unemployment, Labour Slack and Labour Market Accounting. Theory, Measurement and Policy

Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 1987 (proefschrift), xviii + 417 blz.

Dit proefschrift heeft als doelstelling na te gaan hoe onze kennis van de werkloosheid en de benutting van arbeid kan worden verrijkt door gebruik te maken van arbeidsmarkt-rekeningen en een nieuwe maatstaf voor onbenutte arbeid. Een eerste, inleidend hoofdstuk geeft een overzicht van enkele recente ontwikkelingen in de theorie van de werkloosheid. Het blijft echter beperkt tot analyses in de lijn van Pigou en de niet-Walrasiaanse onevenwichtstheorie. Verder bevat dit hoofdstuk een bespreking van enkele traditionele oplossingen voor het indelen van de totale werkloosheid naar type en oorzaak.

In het tweede hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de vertekeningen die optreden als het traditionele werkloosheidspercentage gebruikt wordt als maat voor onbenutte arbeid. In de volgende hoofdstukken komt men dan uiteindelijk tot de ontwikkeling van een stelsel van arbeidsmarkt-rekeningen met een toepassing op de naoorlogse ontwikkeling in acht landen: Canada, Frankrijk, Duitsland, Japan, Nederland, Zweden, Groot-Brittannië en de VSA.

Hoofdstuk drie geeft aan hoe deze rekeningen (in personen en in uren) kunnen opgesteld worden. Hun voornaamste bedoeling is voldoende gedetailleerde gegevens ter beschikking te stellen, zodat de ontwikkelingen in de arbeidsmarkt beter kunnen gevolgd worden en de invloed van verschillende economische en sociale maatregelen duidelijk zichtbaar wordt. Uitgaande van de arbeidsmarkt-rekeningen bespreekt de auteur in het vierde hoofdstuk de intertemporele en internationale verschillen in de benuttingsgraad van arbeid. In het volgende hoofdstuk staat een nieuwe maatstaf voor onbenutte arbeid centraal, nl. de verhouding tussen de onbenutte arbeidstijd in een jaar en de totale beschikbare arbeidstijd in datzelfde jaar. Deze maatstaf houdt dus rekening met werkloosheid, niet-participatie en het gemiddeld aantal werkelijk gewerkte uren. In het laatste hoofdstuk worden de rekeningen gebruikt om na te gaan wat de werkgelegenheidseffecten zijn van een arbeidstijdbeleid in de verschillende landen die in de studie opgenomen zijn.

Het is duidelijk dat een stelsel van arbeidsmarkt-rekeningen een veel beter inzicht geeft in de samenstelling van de werkgelegenheid en de werkloosheid. Het zou interessant zijn indien ook voor België dergelijke rekeningen werden opgesteld.

Hilde Meersman

Paul VAN DEN BEMPT, ed.

The European Monetary System. Towards More Convergence and Closer Integration

Leuven/Amersfoort, Acco, 1987, 134 blz. - Prijs: 600 fr.

Dit boek behandelt de rol van het Europees Monetair Systeem (EMS) in het Europese integratieproces. In een achttal papers komen globaal drie thema's aan bod: (i) een beoordeling van de werking van het EMS tot nu toe, (ii) de vraag waarom verdere integratie, in het bijzonder op monetair vlak, zo moeizaam verloopt en (iii) mogelijke «pistes» om uit de malaise te komen en vooruit te gaan in de richting van een ware economische en monetaire unie.

Wat het eerste thema betreft, kan in de meeste bijdragen een genuanceerde tevredenheid worden waargenomen en begrip voor de nog bestaande gebreken, bv. inzake de rol van de ECU. P. De Grauwe vertolkt hier een afwijkend standpunt.

Dat het verdere integratieproces op monetair vlak zo krampachtig verloopt, wijt P. Van den Bempt hieraan dat nationale beleidsvoerders vooral bang zijn om het slachtoffer te worden van andermans fouten indien ze de controle over de eigen economische politiek zouden verliezen. A. Steinherr verklaart het gebrek aan coöperatief gedrag van sommige landen o.a. vanuit de speltheorie: een land kan inderdaad beter af zijn bij non-coöperatie. Verder wijst hij erop dat coöperatie complexer en duurder wordt naarmate het aantal deelnemers stijgt. De bijdragen van D. Lomax voor het V.K. en van A. Mannassakis en A. Mitsos voor Griekenland schetsen de specifieke kenmerken en problemen van deze landen, die hun terughoudendheid t.o.v. deelname aan het EMS begrijpelijk maken.

Met betrekking tot de vraag hoe het verder moet, onderscheidt J.-J. Rey twee «pistes» die volgens hem echter beide dienen te worden ontwikkeld: (i) vooruitgang door convergentie van de economieën en munten van de individuele landen en (ii) vooruitgang door verregaande uitbouw van een Europese monetaire identiteit (d.w.z. van een Europees Monetair Fonds en van de ECU). P. Van den Bempt schetst de idee van het «Europa met twee snelheden» als meer pragmatisch antwoord.

In zijn globaliteit geeft dit boek een realistisch beeld van het Europese monetaire integratieproces: zonder de huidige problemen te miskennen, brengt het ideeën aan die een zeker vertrouwen in de toekomst uitstralen.

Freddy Heylen

Melvin L. GREENHUT, George NORMAN & Chao-shun HUNG

The economics of imperfect competition. A spatial approach

Cambridge, Cambridge University Press, 1987, xix + 408 blz. - Prijs: 12,95 £

De onvolkomen mededinging is een domein van de micro-economie waarvoor al heel wat inkt vergoten is, zonder dat er al sprake kan zijn van een algemeen aanvaard theoretisch denkkader van waaruit alle verder onderzoek vertrekt. Ook het werk van Greenhut en zijn collega's past in die traditie.

Zij verdedigen het standpunt dat vele resultaten uit de ruimtelijke economie gemakkelijk kunnen getransponeerd worden naar problemen uit de imperfecte competitie: «afstanden» worden dan produktdifferentiatie, tarifiering, wachttijden enz.

Eerst wordt in een aantal hoofdstukken de situatie zonder prijsdiscriminatie uitgediept, daarna de situatie met prijsdiscriminatie, en ten slotte de interdependentie tussen prijszetting, lokatie en competitie.

De gehanteerde wiskundige modellen zijn eerder eenvoudig wat de assumpties betreft, en leiden uiteraard tot irrelevante conclusies als enkel de kwantitatieve besluiten in beschouwing genomen worden.

De auteurs zijn zich hiervan terdege bewust en besteden dan ook vooral aandacht aan de kwalitatieve resultaten en de intuïtieve adstruering ervan.

Het wiskundig niveau is niet te hoog voor een niet-wiskundige, en als er al eens een iets gesofistikeerder methode gehanteerd wordt (zoals dynamische optimalisatie), dan worden de krachtlijnen ervan beknopt weergegeven. De omslachtige wiskundige manipulaties worden in bijlagen uitgewerkt, zodat de conceptuele gedachtengang in de hoofdtekst gemakkelijk te volgen blijft.

Het geheel ademt een sfeer van bedachtzaamheid en nuancering uit, waardoor de subtiliteiten in de redeneringen goed tot uiting komen. Daarom is het jammer dat het laatste hoofdstuk in dit boek opgenomen werd. Daarin wordt verdedigd dat «overheidsbureaucratieën totalitair zijn, en dat de rechtspraak (althans in de USA) impact, macht en dimensie ervan op een ontoelaatbare wijze verhoogt». Mijn kritiek betreft niet zozeer de inhoud van deze stellingen als wel de pamflettaire stijl waarmee deze verdedigd worden, het feit dat de «bewijsvoering» gebeurt aan de hand van een voorbeeld, dat dan nog maar zeer zijdelings met het eigenlijke onderwerp van het boek te maken heeft.

Marc Jegers

R.E. ROWTHORN & J.R. WELLS

De-industrialization and foreign trade

Cambridge, Cambridge University Press, 1987, xiii + 422 blz. - Prijs: 15 £ (paperback), 40 £ (hardcover)

Het thema van voorliggend boek is gesitueerd tegen de achtergrond van de naoorlogse Britse economie. In de jaren vijftig behoorde de levensstandaard in Groot-Brittannië tot de hoogste in West-Europa, maar sedert het midden van de jaren zestig heeft de Britse economie gestadig bakzeil moeten halen, in de vorm van een stagnerende produktiviteit, stijgende werkloosheid en zwakke betalingsbalans.

Deze achteruitgang – globaal betiteld als het de-industrialisatiefenomeen – wordt door de auteurs in de eerste vier hoofdstukken van het boek theoretisch uitgediept. Vooral de verbanden tussen economische ontwikkeling, structuur van de buitenlandse handel en cyclische bewegingen komen hierbij aan bod.

In de hoofdstukken vijf tot en met dertien volgt dan de concrete analyse van de typisch Britse situatie, met suggesties om in de toekomst uit de economische impasse te geraken.

Teneinde de lezing van het werk te vergemakkelijken, werden cijfermatige en moeilijk verteerbare analyses ondergebracht in een uitvoerig aantal bijlagen.

Om zo veel mogelijk nut uit dit boek te kunnen halen is voorafgaande kennis van de principes uit de internationale economie aan te raden.

Paul Roosens

Gregory C. CHOW

The Chinese Economy. Second Edition

Singapore / New Jersey / Hong Kong, World Scientific Publishing Co., 1987, xi + 308 blz. - Prijs: 27,45 £ (paperback); 54,85 £ (hardcover)

De eerste uitgave van dit werk werd reeds uitvoerig besproken in het EST van 1986, nr. 3. Daarin werd gewezen op de grote kwaliteiten ervan. Een bekend econometrist, van Chinese oorsprong, hoogleraar aan de universiteit van Princeton, analyseert er de economie van de Volksrepubliek, vertrekkend van het (maoïstisch) model van een centraal geleide economie, in zijn omvorming naar een socialistische markteconomie. Daartoe gebruikt hij moderne, westerse economische begrippen en kwantitatieve, o.m. econometrische, methodes, waarbij deze laatste telkens zeer bondig worden ingeleid.

Het neoklassieke paradigma lijkt inderdaad heel wat ontwikkelingen in China te kunnen verklaren, omdat deze precies geldelijke prikkels in de plaats stellen van ideologische aanmoedigingen. In zijn eerste druk kon dit werk dan ook wel worden aangezien als het meest geschikte om het economisch gebeuren in China te benaderen – indien men althans de officiële verslagen van de Wereldbank buiten beschouwing laat en ook al moet worden toegegeven dat de korte belichting van kwantitatieve methodes op zichzelf niet volstaat om de oningewijde lezer op te leiden tot een bekwaam econometrist.

Nu ligt de tweede uitgave voor. Deze verschijnt thans ook in paperback. Jammer genoeg werd niets gewijzigd aan de inhoud. De vele tabellen werden zodoende niet geactualiseerd. Dit vermindert de waarde van het werk, te meer daar, zowel in China als in het buitenland, sinds enkele jaren een groeiend aantal studies de inzichten in de bijzonder boeiende economische evolutie in China hebben verrijkt.

Sylvain Plasschaert

Richard L. GORDON

World Coal. Economics, policies and prospects. Reeks «Cambridge Energy Studies»

Cambridge, Cambridge University Press, 1987, xvi + 145 blz. - Prijs: 25 £

Het boek beoogt een compact overzicht te geven van de kritische punten van het kolen-vraagstuk. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar de interventies van de overheid in de kolensector omdat deze in vele landen een belangrijke invloed (gehad) hebben.

De auteur slaagt er in hoofdstuk 2 van het boek in de kritische punten op te sommen en voor de leek in de materie verstaanbaar te verklaren. Dit betekent dan weer dat de behandeling ervan oppervlakkig is en dat de lezer die vertrouwd is met de kolenproblematiek, weinig bijkomende kennis verwerft. Het hoofdstuk leest prettig, en het geboden overzicht biedt een goed referentiekader.

De resterende hoofdstukken van het boek gaan in op de kolensituatie in de OESO-landen en in de communistische wereld. De besprekingen zijn beknopt en bieden boeiende gegevens. De auteur weet de belangrijkste aspecten in goede orde en zeer selectief gekozen naar voren te brengen. Uit zijn beschrijving blijkt een grote feitenkennis en een uitgebreide internationale relatiekring.

Het is een interessant boek voor de beginnende student van de kolenproblematiek en voor de lezer die informatie wenst over deze problematiek in de diverse landen. De meer gespecialiseerde onderzoeker zal onvoldoende nieuw materiaal vinden en wijzen op de onvolledigheden, zoals bijv. het gebrek aan aandacht voor nieuwe steenkoolgebruikstechnologieën (wervelbed, vergassing). Ook de discussie nucleair-kolen voor de elektriciteitsproductie wordt vermeden. Hierdoor wordt weinig inzicht gegeven in de toekomstige afzetperspectieven van de kolen.

Aviel Verbruggen

Ignacy SACHS

Development and planning

Cambridge / Parijs, Cambridge University Press / Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, 1987, ix + 134 blz. - Prijs: 19,50 £

Het boek van I. Sachs is zeker een boeiend werk maar is tegelijk ziek in hetzelfde bed als veel van de huidige publikaties van boeken. Het is nl. geen boek maar een bundeling van artikels van dezelfde auteur. Het gevolg is dan ook dat veel van de interessante ideeën herhaald worden zonder dat ze uitgewerkt zijn. Een boek zou de mogelijkheid bieden om sommige aspecten die controversieel zijn meer te illustreren. Nu is er echter te veel herhaling. Deze kritiek doet echter niets af aan de originaliteit van de stellingen in dit werk.

De auteur gaat er van uit dat de antwoorden op de huidige crisis nog altijd te veel zijn geïnspireerd door meer van hetzelfde. Indien er werkloosheid optreedt probeert men die te bestrijden met meer productie, met meer groei, en alle regeringen spannen zich in om het verloren paradijs van de jaren 45-70 terug te winnen. Dit, zegt de auteur, is een catastrofale keuze en leidt in de rijke landen tot overontwikkeling en in de arme landen tot perverse groei. In de rijke landen ziet men niet dat de crisis een overproductie-crisis is en dat deze niets anders is dan een sociale winst van tijd. Men vertaalt die maatschappelijke tijdswinst echter in gedwongen inactiviteit (werkloosheid) en te veel tijd in markt- en loonarbeidactiviteiten voor de vele anderen. De oplossing van meer economische groei leidt tot meer consumptie van door de markt en staat geproduceerde goederen en diensten. Zou men nu niet op een andere manier de tijdswinst kunnen vertalen? Nu is er een dwangmatige opeenvolging van scholingstijd, loonarbeidstijd en pensioentijd, afgezien van de nood bij individuen voor scholing, loonactiviteit en gedwongen rustactiviteit. Kan de tijdswinst niet anders vertaald worden? Daarom suggereert de auteur dat de andere activiteiten (zelfontplooiing, inzet in familiale en sociale activiteiten) die nu ondergewaardeerd worden opnieuw zouden moeten geëvalueerd en gestimuleerd worden, tegelijk met een vermindering en andere verdeling van loonarbeidactiviteiten. Dit laatste zowel in de levenscyclus van de individuen als in de verdeling van tijd over de individuen.

Wat de arme landen betreft leidt de mimetische groeiemanie tot «perverse groei». In plaats van een productie voor basisbehoeften investeert men veel te veel tijd en middelen voor niet essentiële consumptie voor te weinig mensen. Dit is niet alleen niet efficiënt (gebrek aan schaalvoordelen) maar bevoordeelt daarenboven een te kleine groep van mensen.

Rond deze thema's is het boek opgebouwd en in menig opzicht biedt het heel wat interessante perspectieven. Zoals hierboven reeds gesteld gaat het echter te weinig in op de bezwaren die kunnen rijzen i.v.m. zijn stellingen. Zo stelt Sachs op veel plaatsen dat de tewerkstelling daalt en de werkloosheid onafwendbaar toeneemt. Nochtans kan de toename van tewerkstelling samengaan met toename van werkloosheid, nl. als het aanbod van loonarbeid (vrouwen, gastarbeiders enz.) toeneemt. Het liberale tegenoffensief op de crisis bewijst inderdaad dat tewerkstelling kan toenemen. De auteur wordt dus in de korte termijn teruggefloten. Indien men echter de tijdshorizon van de economen verlaat blijven de bezwaren van de auteur de moeite waard om te overwegen.

Stefaan Marijsse

P.S.H. LEEFLANG m.m.v. P.A. BEUKENKAMP

Probleemgebied marketing, een managementbenadering. Band Ia en Ib. Tweede, geheel herziene druk

Leiden / Antwerpen, H.E. Stenfert Kroese BV, 1987, xxvii + 527 en xxviii + 499 blz. - Prijs: 1.365 + 1.365 fr.

P.S.H. LEEFLANG, red.

Probleemvelden in marketing

Leiden / Antwerpen, H.E. Stenfert Kroese, 1988, xxii + 259 blz.

In 1987 kende professor P.S.H. Leeftang's lijvige standaardwerk uit 1981 een geheel herziene druk. De auteur werd hierin niet enkel bijgestaan door zijn vroegere co-auteur, drs. P.A. Beukenkamp, maar tevens door een aantal andere academici evenals door een werkgroep van de Open Universiteit Heerlen. De tweede druk bestaat uit drie titels, ondergebracht in vier banden. Primo is er de titel «Probleemgebied Marketing, een managementbenadering», waarbij de oorspronkelijke «turf» opgesplitst werd in twee handzame volumes. Secundo is er een titel «Probleemvelden in Marketing» dat een specifieke bespreking inhoudt van de belangrijkste toepassingsgebieden van het vakdomein zoals bv. industriële marketing of internationale marketing. Tertio is er tenslotte een werkboek dat tot doel heeft begeleidende uitwerkingen te bezorgen voor de docenten en studenten. De totale uitgave omvat dus vier volumes; alle in een zeer verzorgde harde kaft en bijzonder keurig gedrukt.

De eerste twee banden Ia en Ib «Probleemgebied marketing» – samen goed voor ruim duizend bladzijden – leggen in vergelijking met de uitgave van 1981 veel meer nadruk op planning en strategie. Een aantal andere onderwerpen kregen ook meer aandacht zoals: concurrentieanalyse en concurrentiestrategie, eigen merken, account-management, keuze van de vestigingsplaats, portfolio-analyse, scenario's, delphi enz. Naast actualisering van tijdgebonden onderwerpen zoals bv. omgevingsontwikkelingen en bestedingsgedrag, werden elementen toegevoegd die voorheen niet behandeld werden zoals proefopzetten, scanning, clusteranalyse, conjunct meten, voorspelmethoden, positionering en bodemprijzen. Band II «Probleemvelden in marketing» bespreekt telkens in het bestek van een dertig tot veertig bladzijden de problematiek van specifieke toepassingsdomeinen. Met name: industriële marketing, internationale marketing, marketing van diensten, van niet-op-winstgerichte organisaties, detailhandelsmarketing en direct marketing. Wie minder interesse heeft voor de gehele uitgave kan zich dit volume volledig los van de andere aanschaffen en doornemen. Het loont in een dergelijk geval de moeite dit te doen. De meeste algemene marketing-handboeken behandelen inderdaad de bijzondere toepassingsdomeinen in de marge of enkel impliciet. De gespecialiseerde werken anderzijds besteden dikwijls veel bladzijden aan wat men met een culinair beeld zou kunnen omschrijven als «opgewarmde algemene principes, gekruid met bijzonderheden van het toepassingsgebied». In band II van het hier besproken werk krijgt men daarentegen een overzichtelijke en toch niet te omstandige behandeling per probleemveld. De probleemvelden werden meestal in co-auteurschap geschreven door Leeftang samen met een bekend specialist uit het betreffende domein. Dit volume is naar onze mening dan ook een aanrader voor talrijke geïnteresseerden op marketingvlak. Over de aangekondigde band III – met name het «werkboek» – konden we ons nog geen oordeel vormen, daar de uitgever ons geen exemplaar ter beschikking kon stellen.

De meerdelige uitgave van Leeftang vormt in haar geheel een uitermate belangrijk standaardwerk binnen Nederland en Vlaanderen en zou het ook ver daarbuiten zijn, indien ze in het Engels opgesteld was. Het geheel is van een hoog academisch niveau: grondig doordacht en zorgvuldig gestructureerd; zeer volledig en met voor de branche opvallend scherpe probleemstellingen en zorgvuldige uitwerkingen. Het is bovendien in verhouding tot andere algemene werken veel vollediger en sterker onderbouwd met verwijzingen naar vakliteratuur: zowel naar de literatuur die door de tijd haar degelijkheid bewezen heeft, als naar relevante recente bronnen. Het hoge wetenschappelijke peil en de uitgebreidheid van de behandelde materie hebben echter bijna noodzakelijkerwijze een eerder moeilijk taalgebruik tot gevolg. De tekst klinkt niet altijd vlot met zijn veelal grote hoeveelheid informatie per zin en per alinea. Dit ondanks het door de uitgever aangekondigde «eenvoudig taalgebruik». Deze karakteristiek heeft tot gevolg dat vele stukken van het werk eerder «doorworsteld» dan «gelezen» kunnen worden. Een en ander doet besluiten dat dit boek een heel betrouwbaar en nuttig instrument is, bestemd is voor gevorderde studie, dat tevens dienst kan doen als naslagwerk. Door deze hoge plaatsing lijkt het veel minder geschikt voor de talrijke, druk bezette basisopleidingen in het kader van bedrijven en onderwijsinstellingen.

Walter van Waterschoot

ARBEID EN ORGANISATIE

John P. KOTTER

The Leadership Factor

New York / Londen, The Free Press (Macmillan) / Collier Macmillan Publishers, 1988, ix + 161 blz. - Prijs: 15,95 £

Met deze boeiende studie betreffende «de leiderschapsfactor» trekt de bekende Harvard-prof de lijn door vanuit zijn voorgaande werken, respectievelijk «The general managers» en «Power and Influence». Zijn uitgangspunt in deze publikatie wordt gevormd door de vaststelling dat leiderschap op alle ondernemingsniveaus niet alleen belangrijker wordt onder invloed van externe en interne factoren, doch dat het ter beschikking hebben van voldoende leiderschaps capaciteit in de private en publieke sector wellicht het competitief voordeel bij uitstek zal vormen tijdens de komende decennia.

Via een diepgaand onderzoek en een vergelijking van enkele ondernemingen die op dit gebied erg laag scoren met een 20-tal ondernemingen die gekenmerkt worden door superieure leiderschaps capaciteiten komt de auteur tot het besluit dat de programma's en systemen op het gebied van het aantrekken, het ontwikkelen, het behouden en het systematisch motiveren van leiderschapstalent een centrale betekenis hebben. Teneinde zijn aanpak voldoende operationeel te maken ontwierp de auteur een specifieke «Executive Resources Questionnaire», die toelaat een duidelijk beeld te verwerven van de strategische HRM-activiteiten in de onderzochte organisaties. De publikatie wordt afgesloten met het aangeven van een aantal factoren die de kwantiteit en kwaliteit van leiderschap op indrukwekkende wijze kunnen stimuleren.

Met deze publikatie slaagt Kotter er eens te meer in om een wetenschappelijke vraagstelling en benadering te combineren met voor de praktijk uiterst waardevolle inzichten en suggesties.

Daniël Vloeberghs

Jon CLARK e.a.

The process of technological change. New technology and social choice in the workplace. Cambridge Studies in Management
Cambridge, Cambridge University Press, 1988, xiv + 250 blz. - Prijs: 27,50 £

De werkvloer als broedplaats voor de toepassing van nieuwe technologische processen is grosso modo de verwachting die de titel van het boek oproept. In het eerste hoofdstuk wordt die verwachting beperkt omdat het concept technologie wordt vertaald in een «engineering system». Daarna wordt de «scope» nog smaller, want dan gaat het nog uitsluitend over de vervanging van elektromechanische (Strowger) door semi-elektronische (TXE4) telefooncentrales (exchanges).

Belangwekkend zijn de bevindingen omtrent de reacties van de vakbonden in het zuiden van Engeland, de herscholing van de onderhoudstechnici, het toezichhoudend personeel, de nieuwe organisatievormen als resultaat van de introductie van TXE4 en de vooruitzichten rond de mogelijke implicaties voor onderhoud en toezicht van de volgende generatie communicatiecentrales, meer in het bijzonder het British Telecom Digital «System X». Het boek zal ingewijden en beroepstechnici van nut zijn.

Leopold Kympers

FINANCIEEL BELEID

Philip L. COOLEY & Peyton Foster RODEN

Business Financial Management

Chicago, The Dryden Press (Harcourt Brace Jovanovich), 1988, xxv + 924 blz. + bijlagen - Prijs: 25 £

Weer een mooi, dik, uitgebreid, overzichtelijk, verzorgd (en waarschijnlijk duur) Amerikaans handboek met alle mogelijke toeters en bellen (diskettes, docentenhandleiding, testbatterij, studentenhandleiding (waarvoor dient het boek dan eigenlijk?), transparanten), ditmaal over financieel beheer. Alles wat erin moet staan staat er ook in, logisch verdeeld over 7 delen, met als enige vreemd aandoende plaatsing het hoofdstuk over financiering op middellange termijn en leasing in het «Special Topics» deel. Niets werd onverlet gelaten om het de lezer gemakkelijk te maken: kantlijndefinities, glossarium, antwoorden op oneven genummerde vragen (waarschijnlijk staan de even genummerde antwoorden in de studentenhandleiding), tot zelfs een kruiswoordraadsel toe! Bij elke opgave wordt aangegeven waarover het gaat, hetgeen m.i. didactisch niet te verantwoorden is als men dit principe op alle vraagstukken toepast. De diskettes met oefeningen hebben ook niet zo veel zin: in feite zijn het voorgeprogrammeerde spreadsheets waar alleen nog maar de getallen ingevuld moeten worden en waarbij de consequentie soms zoek is: 12% moet bijvoorbeeld de ene keer als 12, en de andere als .12 ingevoerd worden, zonder dat men dit op voorhand aanduidt.

Het is mij ook een raadsel hoe de auteurs erin slagen een boek van 1.000 (duizend) bladzijden vol te schrijven waarbij ze systematisch elke vorm van subtiliteit of complexiteit uit de weg gaan. Een bloemlezing: continue verdiscontering komt niet aan bod (waarbij dan nog de indruk gewekt wordt dat de discountfactor onbegrensd blijft toenemen bij afnemende verdisconteringsperiode), geen enkel bewijs van annuïteitsformules, geen ver-

klaring waarom g groter dan K_c moet zijn in het Gordon-model, enkel een plotse stijging van het NBK tot een nieuw stabiel niveau wordt behandeld, vermogensstroomtabellen zonder enige verwijzing naar mogelijke complicaties die kunnen optreden met vaste activa, enkel de eenvoudigste veranderingen in kredietvoorwaarden worden behandeld, geen oefeningen op financiële hedging, ... Ook lijkt het mij vreemd dat, zonder verantwoording, bij de berekening van de gemiddelde rentabiliteit de gemiddelde investering gedefinieerd wordt als de helft van de som van de begininvestering en de liquidatiewaarde. Kortom, een ideaal boek voor iemand die op het gebied van financieel beheer volledig onwetend is en er de lectuur van 1.000 bladzijden voor over heeft om iets minder onwetend te worden.

Marc Jegers

PRODUKTIEBEHEER EN OPERATIONEEL ONDERZOEK

A. PREKOPA & R.J.-B. WETS, eds.

Stochastic Programming 84. Part I + Part II. Mathematical Programming Studies, 27 + 28

Amsterdam, North-Holland, 1986, vii + 190 blz.; vii + 181 blz. - Prijs: 170 gulden (set)

Stochastische programmering kan gezien worden als een uitbreiding van de klassieke programmeringsproblemen door het introduceren van stochastische veranderlijken zowel in de doelfunctie als in de beperkingen. In dit werk worden door verschillende auteurs de verschillende aspecten van een lineair of niet-lineair stochastisch programmeringsprobleem bestudeerd (doelfunctie - beperkingen).

Part I

Szontai geeft aan hoe het geheel van beperkingen deterministisch gemaakt kan worden met behulp van numerieke benaderingen.

Gassmann geeft bovengrenzen aan voor integralen van de vorm

$$\int_{-\infty}^{+\infty} \dots \int_{-\infty}^{+\infty} \phi(X_1, \dots, X_n) dF(X_1, \dots, X_n)$$

Birge en Wets geven benaderingsschema's voor stochastische programmeringsproblemen door een beroep te doen op benaderingen door de kansmaten van de beperkingen en/of van de doelfunctie.

In plaats van de verwachte waarde methode, gebruikt Beale een verbeterde methode om het multi-period stochastische programmeringsprobleem op te lossen.

Andreatta geeft een benadering van een stochastisch dynamisch programmeringsprobleem.

Dupacova en Wang behandelen de stabiliteit van een optimale oplossing voor een stochastisch programmeringsprobleem.

Part 2

Hierin worden weer een aantal aspecten van een stochastisch programmeringsprobleem toegelicht.

Wets geeft voor bepaalde stochastische programmeringsproblemen een deterministisch equivalent.

Walla bestudeert verschillende programmeringsproblemen met verschillende doelfuncties.

Rochefeller geeft een nieuwe methode voor het twee-perioden probleem in lineaire en kwadratische stochastische programmering door een beroep te doen op het duale probleem. Komaromi stelt een duale methode voor ter oplossing van kansbeperkte programmeringsproblemen.

Ruszezynski ontwikkelt een nieuwe methode van convexe stochastische programmering. Marti introduceert benaderingen voor de doelfunctie waarbij geen beroep moet gedaan worden op afgeleiden.

Gaivoronski geeft numeriek optimale procedures voor problemen waarbij zowel de doelfunctie als de beperkingen stochastische variabelen bevatten.

Martine Van Wouwe

INFORMATICA

Hans JANSSENS

Principes van relationele databanken

Deventer, Kluwer Bedrijfswetenschappelijke Uitgaven, 1987, 118 blz. - Prijs: 650 fr.

Het concept van het relationeel datamodel dateert reeds uit 1970, toen het door zijn geestelijke vader Edgar F. Codd werd beschreven in het bekende artikel «A relational model of data for large shared data banks». Toen was reeds lang duidelijk dat de optimale oplossing voor geautomatiseerd gegevensbeheer ligt in de toepassing van het databank-concept. Dat de toekomst voor databanksystemen is weggelegd voor het relationele type hiervan, wordt nu stilaan algemeen aanvaard. Inmiddels zijn de softwareprodukten die dit model pogen te implementeren niet enkel in mainframe computeromgevingen terug te vinden. Ze worden sinds een vijftal jaar ook in groten getale aangeboden als toepassing op microcomputer.

Tegen deze evolutie in blijven relationele database managementsystemen (RDBMS) met een zekere sfeer van mystiek beladen. De tabelmatige aanpak van zulk een RDBMS spreekt weliswaar zelfs de minst met informatica vertrouwde sterveling aan, omwille van zijn ontgensprekelijke eenvoud. De achterliggende theorie van het relationeel model, daarentegen, blijft meestal voor de meest ervaren informaticus een vrij ontoegankelijk gegeven. De verklaring hiervoor is betrekkelijk simpel. Het relationeel model kent zijn oorsprong in de wereld van de moderne wiskunde waar hij nauwe banden heeft met de verzamelingenleer. Een wereld waarmee klassiek geschoolde informatici helemaal niet vertrouwd zijn. Onze kinderen zijn heel wat meer vertrouwd met deze omgeving, waar ze vanaf de eerste schooldagen mee leren omgaan. Ik treed de auteur trouwens graag bij in zijn voorstel om dit materiaal op te nemen in het curriculum van het humanioraprogramma, waar het heel goed zou passen in lessen wiskunde rond verzamelingenleer en logica.

Dit compacte boekwerkje (een goede 100 bladzijden) neem je door in enkele uren tijd. Het opent met een korte geschiedenis van het geautomatiseerde gegevensbeheer: de klassieke bestandsorganisatie, het hiërarchisch gegevensmodel, het CODASYL-netwerkmodel en tenslotte het relationeel model. Van elk systeem worden zijn origine, de voordelen en beperkingen besproken. Dan worden stap voor stap en met veel voorbeelden, de grondslagen van het relationeel gegevensmodel uitgelegd. Tenslotte gaat de auteur in op de elementen die een volwaardig (R)DBMS zou moeten omvatten, hier en daar gekruid met een knipoog i.v.m. wenselijke toekomstige ontwikkelingen.

Samengevat: dit demystifiërende boekwerkje rond de principes van relationele databanken is gericht tot eenieder die met vragen zit rond het concept RDBMS. Voor zover er een bijbel van het RDBMS bestaat, zou deze pocketversie wel eens voor heel wat bekingen kunnen zorgen.

Carl Moons

ACCOUNTANCY

M. VAN WALLENBURG

Theorie en praktijk van de winstbepaling. Derde druk

Alphen a/d Rijn / Brussel, Samsom Uitgeverij, 1988, 347 blz. - Prijs: 1.450 fr.

Dit boek is in feite een handboek accountancy voor het hoger onderwijs. In de eerste acht hoofdstukken beschrijft Van Wallenburg de inhoud en de opstelling van de financiële staten van een onderneming. Bij zijn uiteenzetting gaat hij op een klassieke maar toch zeer didactische wijze te werk. Eerst worden in het kort de begrippen balans, resultatenrekening en externe rapportering gedefinieerd. Onmiddellijk daarop volgt een beschrijving van de algemene grondslagen voor balanswaardering en resultaatbepaling. Vervolgens worden de wettelijke voorschriften doorgenomen die moeten nageleefd worden bij het opstellen van een jaarrekening. Daarna worden, in het licht van deze wettelijke bepalingen, de diverse onderdelen van de balans en de resultatenrekening meer uitgebreid geïllustreerd. Als sluitstuk voor de inleiding tot de financiële staten volgt een hoofdstuk over het opstellen van een staat van herkomst en besteding van de middelen. Deze eerste acht hoofdstukken, die men in feite kan betitelen als een inleiding tot de accountancy, vormen het eerste deel van het werk. In het tweede deel van het handboek, nl. in de hoofdstukken 9 tot en met 12, worden dan de volgende specifieke topics uiteengezet: inflatie-accounting, consolidatie, waardebeoordeling van ondernemingen bij fusie en overname, en ratio-analyse.

Door het feit dat de auteur in dit werk de Nederlandse wetgeving op de jaarrekening volgt, vermindert de bruikbaarheid van dit handboek wel voor mensen die uiteindelijk zullen moeten functioneren in de Belgische juridische omgeving. De horizon van dit boek is wel niet helemaal beperkt tot Nederland, want bij de behandeling van verschillende elementen verwijst de auteur geregeld naar normen uitgevaardigd in de Verenigde Staten of door het International Accounting Standards Committee. Voor personen die echter op zoek zijn naar een didactisch handboek m.b.t. het opstellen van de jaarrekening volgens de Nederlandse wetgeving, is dit werk een aanrader.

Ann Jorissen

M. RIGAUX, ed.

Actuele problemen van het arbeidsrecht. Deel II

Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1987, xv + 435 blz. - Prijs: 3.022 fr.

Dit boek omvat de voordrachten van de tweede reeks studiedagen, die in de U.I.A. gehouden werden van 20 maart 1987 tot 8 mei 1987.

In dit boek worden volgende onderwerpen aangesneden: het toepassingsgebied van de arbeidsovereenkomstenwet, het arbeidsrechtelijk, fiscaal en sociaal zekerheidsstatuut van de Belgen tewerkgesteld in het buitenland en van buitenlanders tewerkgesteld in België, de overgang van onderneming, de werknemersinspraak, de hiërarchie van de arbeidsrechtelijke normen, het loon van de handelsvertegenwoordiger en de nietigheid in het arbeidsovereenkomstenrecht.

Andere actuele problemen, zoals de arbeidsduur en de flexibiliteit, het conventioneel brugpensioen, het taalgebruik in de ondernemingen, de sociale verkiezingen, het kaderpersoneel, de uitbetaling van het loon in giraal geld, aandeelhouderschap van werknemers, worden niet behandeld.

Hebben bijgedragen tot de studiedagen en dit werk: Prof. Dr. M. Rigaux, Prof. Dr. J. Van Steenberge, de heer W. Rauws, advocaat, de heer J. Ponet, Eerste Advocaat-Generaal in het Arbeidshof te Antwerpen, de heer R. Boes, Raadsheer in het Arbeidshof te Antwerpen en de advocaten J. Van Goethem, gewezen stafhouder, J. Stappers en B. Mergits, en niet het minst de heer Marc Van Coppenolle, Eerste Voorzitter van het Arbeidshof te Antwerpen.

De volgende auteurs behandelden de volgende onderwerpen:

- Het toepassingsgebied van de arbeidsovereenkomstenwet met o.m. de wilsautonomie door: O. Vanachter.
- Het lot van de arbeidsovereenkomst bij overgang van de onderneming door: H. Van Hoogenbemt.
- De sociale zekerheidsproblematiek van Belgische werknemers in het buitenland en van buitenlandse werknemers in België door: R. Cornelissen.
- Het fiscaal statuut van Belgen tewerkgesteld in het buitenland en van buitenlanders tewerkgesteld in België door: L. Hinnekens.
- Werknemersinspraak in ontslagaangelegenheden: een beperking aan de individuele ontslagmogelijkheid in hoofde van de werkgever? door: M. Rigaux.
- De hiërarchie van de arbeidsrechtelijke normen door: W. Van Eeckhoutte.
- Het loon van de handelsvertegenwoordiger door: B. Mergits en D. Ryckx.
- De nietigheid in het algemeen overeenkomstenrecht door: L. De Gryse.
- Het arbeidsrechtelijk statuut van Belgen tewerkgesteld in het buitenland en van buitenlanders tewerkgesteld in België door: J. De Ceuster.
- De nietigheid in het arbeidsovereenkomstenrecht door: W. Rauws.

Dit werk geeft een actuele situatieschets van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer met zelfs hier en daar voorstellen tot legerferenda.

Het is derhalve een nuttige informatiebron voor de jurist die zich in de behandelde onderwerpen wil verdiepen.

Hubert Goethals

J.H. PETERS, red.

Ziekenhuis en strategie. Samenspel tussen manager en medisch specialist
Leiden, Spruyt, Van Mantgem & DeDoe, 1986, 240 blz. - Prijs: 770 fr.

Dr. J.H. Peters beschrijft in een elftal hoofdstukken het idee van strategisch denken in de gezondheidszorg.

In een eerste hoofdstuk besteedt men aandacht aan de relatie tussen management en medische staf en aan de mogelijkheden om tot een beter samenspel te komen in het kader van de beleidsontwikkeling.

Vervolgens komen de beleidsinstrumenten aan bod waarover het management beschikt. Deze beslaan een zestal items: strategische beleidsvorming, beleidsplanning, budgettering, automatisering, innovatie, patiëntenbeleid en public relations. Hier behandelt men een aantal aspecten die uitvoerig worden besproken en toegelicht.

Deze instrumenten komen meer tot hun recht indien men ze toepast op de verschillende beleidsvelden die men in de ziekenhuisorganisatie kan onderscheiden. Een analyse van die velden vindt men terug in de volgende vier hoofdstukken. Achtereenvolgens bespreekt men de kliniek, de polikliniek, samenwerking met de eerste lijn en samenwerking met andere ziekenhuizen.

«Ziekenhuis en strategie» wil de lezer wijzen op de ontwikkelingen die recent in de gezondheidssector hebben plaatsgevonden en de noodzaak om strategisch te denken, om te reageren op veranderingen. De auteur slaagt erin om op begrijpelijke wijze zijn visie weer te geven op dit strategisch beleidsvormingsproces. Hierbij wordt enerzijds een theoretische fundering gegeven, anderzijds belicht men enkele praktijkvoorbeelden die de evolutie in de gezondheidszorg aantonen.

Hilde Huysman

Hans ACHTERHUIS

Het rijk van de schaarste. Van Thomas Hobbes tot Michel Foucault
Baarn, Ambo, 1988, 365 blz. - Prijs: 45 gulden

De schaarste en het tekort elimineren door minder te consumeren en te produceren. In de oren van de meeste economen en van veel andere mensen lijkt dit een ongerijmdheid. Nochtans is dit de stelling waar het schitterende werk van Achterhuis op uitmondt. Om deze paradox te begrijpen voert de auteur ons mee voor een tocht door de sociale filosofie: van Hobbes over Locke, Rousseau en Marx tot en met de hedendaagse denker over macht M. Foucault. Hij laat ons inzien dat de moderniteit, die bij hem in het denken start bij de 17de-eeuwse denker Hobbes, gedefinieerd wordt door de opkomst en de creatie van de schaarste. Dat de schaarste niet een relatie is tussen mensen en de schaarse natuur, maar ontstaat in relatie tot andere mensen, door het naäpen, de afgunst en de mimesis. Mensen hebben behoefte aan iets omdat het model, de andere het aanwijst als begerenswaardig. Die relationele schaarste kan slechts ontstaan als mensen zich kunnen vergelijken met elkaar, m.a.w. als de verschillen tussen mensen wegvallen. De gelijkheidsideologie en de introductie van het geld hebben deze algemene vergelijking en afgunst mogelijk gemaakt. Samen met de opkomst van maatschappelijke verhoudingen waarin niet meer direct gewerkt wordt voor de behoeften (d.i. zoals in subsistentiesamenlevingen) maar voor de winst of daar waar de industriële en wetenschappelijke ontwikkeling als zonder meer positief wordt ingeschat, betekent het dat de schaarste nooit kan opgelost worden. Nieuwe produkten

creëren nieuwe behoeften omdat de andere die aanwijst als belangrijk. De schaarste wordt steeds op een hoger niveau gecreëerd. Wat kan gezegd worden voor economische goederen en diensten, is evenzeer het geval voor immateriële zaken als erkenning, gezondheid, leven enz. Hierbij zijn er in de samenleving «dispositieven» of een diffuse macht die een norm stelt waaraan men al of niet beantwoordt. Deze normalisering creëert schaarste en veronderstelt ze. Dit laatste betoogt althans de auteur als hij Foucault leest. Misschien bewondert de auteur het minst Foucault omdat deze «originaliteit» nastreeft en zijn huiswerk – d.i. de lectuur van de grote meesters (d.i. voor Achterhuis vooral Hobbes) – slecht heeft gedaan. Daarmee is ook de draagwijdte en de verdienste van dit werk aangegeven. Achterhuis heeft zijn huiswerk zeer degelijk gedaan. Wel leest en belicht hij Hobbes, Rousseau enz. vanuit vooral twee hedendaagse auteurs. Ivan Illich en René Girard kijken achter iedere bladzijde in het boek om het hoekje. Men kan bijgevolg niet zeggen dat dit werk van Achterhuis origineel is. In Antwerpen (UFSIA) bestudeert de werkgroep «Economie, Maatschappij en Christendom» deze auteurs reeds meer dan 10 jaar. Maar wat Achterhuis hier presteert is groots. Hij synthetiseert en verwerkt deze berg literatuur op meesterlijke wijze en dat is uniek in het Nederlandse taalgebied. Wel had ik graag gehad dat enkele zwakheden bij Illich, Girard en alle door hen geïnspireerde auteurs kritischer behandeld werden. Ik vernoem maar twee punten, die elkaar raken. Als hij het heeft over de honger in de wereld moet hij toegeven dat dit «objectieve» schaarste is, die wel veroorzaakt wordt door gebrek aan solidariteit en door uitsluiting, m.a.w. schaarste is hier ook niet veroorzaakt omdat er te weinig is, maar door maatschappelijke uitsluiting. Welnu, deze honger is voor de hongerenden niet relationeel. Indien dit juist is wil dit zeggen dat ook andere behoeften niet relationeel kunnen gedacht worden. Ik koop een stofzuiger, misschien omdat mijn buurman er zo een heeft, maar vooral omdat ik iedere dag, week of maand tapijten moet stofzuigen. M.a.w., wat Baudrillard ook beweert, bij iedere behoefte en verlangen spelen zowel de vergelijking als de gebruikswaarde. Naargelang van het «goed» (materieel of immaterieel) spelen beide logica's een rol in een verschillende mate. Overweegt het relationele, dan spreken we misschien meer van verlangen dat eigenlijk nooit kan worden bevredigd, oneindig is, terwijl we, naarmate de gebruikswaarde en het utilitaire overweegt, beter van behoefte spreken. Indien deze kritiek, die we hier niet voldoende kunnen behandelen, een kern van juistheid bevat, dan is de remedie tegen het rijk van de schaarste, nl. «de vermindering van de produktie» een veel te massieve en te weinig genuanceerde stelling. Daarna komen we aan het tweede punt van kritiek: evenals bij zijn leermeester Illich is vooral de formulering van «wegen uit de schaarste» bijzonder mager (2 blz. op 365). Gelukkig echter verschuilt Achterhuis zich niet achter de drogreden dat hij de «toekomst niet wil sluiten».

Achterhuis heeft met dit werk, zijn beste en meest erudiete, een prachtige synthese geleverd van hedendaags kritisch denken.

Stefaan Marijse

DIERICKX & CIE

wisselagenten sinds 1901

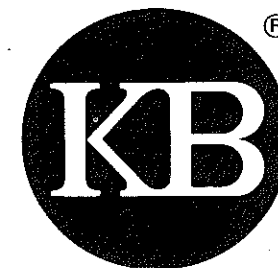
beursorders – euro-obligaties – handel in opties
analyses – vreemde valuta's

Kasteelpleinstraat 44-46

2000 Antwerpen - Tel. (03) 238 79 00

Statielei 117

2510 Mortsel - Telex 73372

Beter
met de bank
van hier.

Hier leven en werken.

Hier groeien, opgroeien, bouwen aan de toekomst omdat hier nog toekomst is.

Met een sterke bank die hier haar wortels heeft.

Met een grootbank die hier met u

van elk obstakel een nieuwe overwinning maakt.

Met de Kredietbank, de bank van hier.